

AFGIFTEKANTOOR ANTWERPEN - X

KLEUTERMAGAZIJNEN

1

OKTOBER

standaard
EDUCatieve
UITGEVERIJ

TWEEMAANDELIJKS
TIJDSCHRIFT
VOOR ONDERWIJS
OPVOEDING EN
VERZORGING
VAN HET
JONGE KIND

EENENTWINTIGSTE
JAARGANG
1991 - 1992

Japan,

een ver land en zo nabij

Een project mondiale opvoeding in de kleuterschool

1

ANDRÉ VERCKENS

BIJ VELEN ROEPT DE TITEL VAN DIT ARTIKEL REEDS SMALENDE REACTIES OP ZOALS: 'OOK DAT NOG, WAAR HALEN ZE HET, DE VER-VAN-MIJN-BED-SHOW BIJ KLEUTERS, KLEUTERS KENNEN HUN DORP NOG NIET EN JIJ PRAAT OVER JAPAN... AL TE GEK!'

Wie even 'nuchter' het wereldbeeld van kleuters onderzoekt, komt tot de vaststelling dat ze, al is het fragmentarisch en ongeordend, voorstellingen opbouwen, gevoelens en attitudes ontwikkelen over die ver-van-mijn-bed-toestanden. Noem het de Golf, de Koerden, hongersnood, stervende kinderen, kinderen met wapens... Onderwerpen die je zelf angstaanjagend vindt, horen niet uitsluitend tot de wereld van de volwassenen. Ook kleuters doen indrukken op over het wereldgebeuren. Deze kunnen zowel nieuwsgierigheid als angst bevatten en vragen om tegemoetkoming door de leidster.

Het kan je niet ontgaan dat kleuters thuis door de media beïnvloed worden in het ontstaan van hun wereldbeeld. Waarom zou je hier geen aanknopingspunten vinden voor je activiteitsaanbod?

Voor velen is de televisie het venster op de wereld. Daarenboven hebben kinderen in onze mobiele maatschappij meer ervaring met reizen naar vreemde landen. Als kleuters hierbij stereotiepe voorstellingen over andere 'vreemde' mensen en culturen ontwikkelen dan kan dit wellicht een barrière en verenging vormen voor de verdere beeldvorming over mens en

wereld. Is het dan niet aangewezen om in de kleuterschool met de ontwikkeling van het wereldbeeld bezig te zijn? We willen vooreerst onze antwoorden op deze vraag situeren binnen de thematiek mondiale opvoeding. Daarna volgt de concrete uitwerking van het thema Japan.

MUNDIALE OPVOEDING IN DE KLEUTERSCHOOL

Mundiale opvoeding is geen modeverschijnsel of een hobby van mensen die op de barricaden staan voor minderheden. Spijtig genoeg wordt het meestal verengd tot maatschappelijke thema's als derde wereld, rolpatronen, geweldloze opvoeding. We denken dat mondiale opvoeding niet iets apart is waar je jaarlijks een dag aan besteedt op school. Het is in onze ogen een vanzelfsprekendheid. Immers, niet-mundiale opvoeding betekent wereldvreemde opvoeding en dat kan geenszins de bedoeling zijn.

Via de mensen die het kind opvoeden komt het in contact met de werkelijkheid, met wat in tijd en ruimte steeds groter wordt. Gedurende heel het leven gaat die kennismaking met de wereld idealiter steeds verder. Op die manier bekeken heeft de hele opvoeding, in elke levensperiode, steeds een mondiaal gezicht.

De opbouw van een wereld- en mensbeeld is niet waardenvrij. Of je de UNO- en UNESCO-verklaringen over mensenrechten hanteert of het evangelisch Godsgeloof, steeds vinden mensen elkaar in waarden als wederzijds respect, gelijkheid van rechten voor alle volkeren, vrede, behoud van het cultureel erfdeel van de mensheid...

Dat egocentrisme en wantrouwen tegenover het vreemde, bijna instinctieve overlevingsreacties zijn is voldoende bekend. Tal van stereotiepe beelden over andere mensen en culturen vinden hierin hun voedingsbodem.

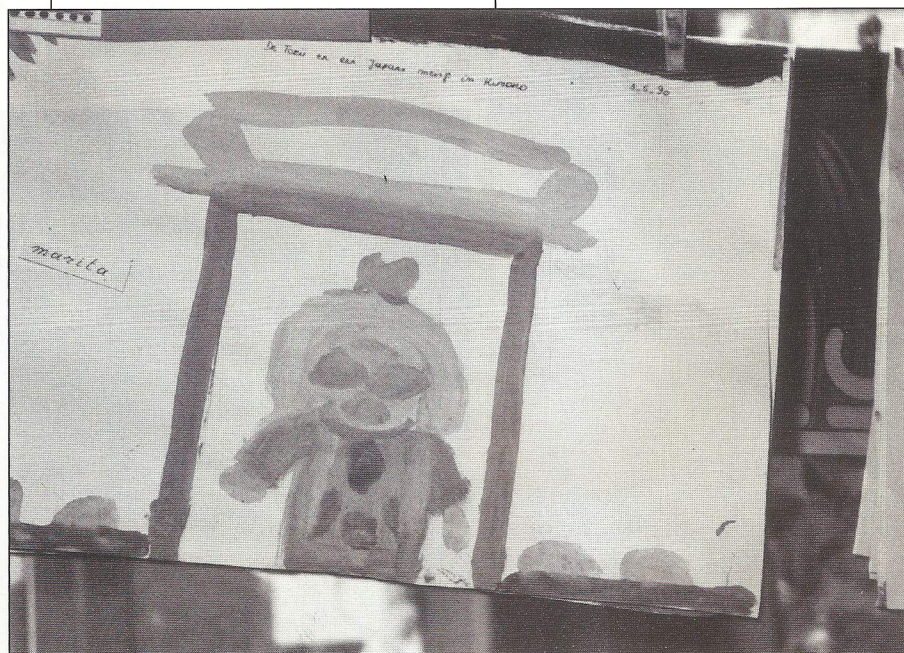
Reeds bij kleuters merk je dergelijke beeldvorming, soms wonderlijk in de hand gewerkt door goedbedoelende leidsters, als het gaat over missies, honger in de derde wereld, Chinezen, Eskimo's, Indianen... Gemeenschappelijk in de beeldvorming is dat wij superieur zijn (beschaafd, verstandig) en de anderen inferieur (primitief, onderontwikkeld). Onze samenleving en cultuur staan model. Deze stereotiepe beelden smelten als sneeuw voor de zon door een benadering die ingegeven is door respect voor andere mensen. Dit respect ontwikkelt zich van jongsaf door op een positieve wijze andere volkeren en culturen te ervaren. Deze 'kennismaking' is een activiteit die we zelf ondernemen; we maken 'kennis' met, we worden vriend met... Het gaat niet uitsluitend om kennis verwerven over... maar vooral om een houding van positieve nieuwsgierigheid, verwondering en bewondering voor de zijswijze van mensen in andere culturen.

Naarmate je als leidster meer en meer denkt en handelt vanuit wederzijds respect en rechtvaardigheid, dan merk je dat je minder praat over 'arme indi-aantjes' maar eerder over Boliviaanse boeren, Peruviaanse kinderen... Mensen krijgen een naam. Je eigen ingesteldheid beïnvloedt zeer sterk wat je aan kinderen overbrengt.

JAPAN : EEN THEMAWEEK IN DE KLEUTERSCHOOL

Tijdens het Europaliajaar JAPAN (1989) kreeg onze eigen nieuwsgierigheid en bewondering voor dit land een extra impuls. Mede hierdoor en omdat over dit land bij kleuters weinig vooroordelen bestaan, introduceerden we met onze studenten dit thema bij 4-en 5-jarige kleuters. Het project kreeg de titel *Japan, een verland en zo nabij*. Zowel ruimtelijk als cultureel is de afstand tot ons groot. Japanners leven met tegenstellingen: bewondering voor en verering van de natuur staan er in contrast met een economische groei die veel milieuschade aanricht; meditatie, ascese tegenover drukte, najagen van economische welvaart; traditionele ceremoniën, rituelen, feesten tegenover supersnel, berekend leven.

Westerlingen hebben het moeilijk met deze dualiteit. Maar toch zijn we op vele gebieden met Japan-import bezig en dit zowel op cultureel als op technologisch gebied. Dit is geen recent verschijnsel. Het kopiëren van Japanse kunst bijvoorbeeld dateert reeds uit de vorige eeuw. Onze hi-tech maatschappij brengt ons dagelijks in contact met Japanse produkten. Ook met de Japanse vredesbeweging voelen we ons nauw verwant.

Om vertrouwd te raken met de Japanse wereld werd met de studenten deelgenomen aan Europalia-activiteiten. Daarna volgden gesprekken met mensen die vele jaren in Japan verbleven of reeds jaren in de ban zijn van deze cultuur.

Er werden videotapes en lectuur doorgenomen. Voor de tapes hebben we gebruik gemaakt van BRT-uitzendingen (4-delige reeks Van Pool tot Evenaar / Labyrint : De Japanse kolonie in Brussel). Nu nog een slokje saké of wat Japanse thee en een sushi-hapje en Japan is reeds dichterbij ons.

De confrontatie met de Japanse levenswijze en -visie moet je zelf aanvatten. Dan merk je de vele aanknopingspunten voor kleuteractiviteiten die openheid en verwondering voor een andere cultuur bijbrengen.

In wat nu volgt beschrijven we voor enkele activiteiten, lesideeën met aanduidingen over de achterliggende Japanse levensvisie.

INTRODUCTIE VAN HET THEMA JAPAN BIJ KLEUTERS

Na een gesprekje met de kleuters over reizen naar verre landen en over waar wij wonen, stelt de leid(st)er voor om eens naar een ver land te reizen. Voor sommige kleuters komt hier een wereldbol bij te pas, anderen vertellen over lange reizen die ze reeds gemaakt hebben met de auto of het vliegtuig. Bewegend door de klas stijgt het vliegtuig op naar een ver land. Wanneer juf en kleuters landen horen ze muziek en stemmen die ongewoon klinken. De leidster maakt gebruik van opgenomen geluiden (vertrek en landen van het vliegtuig) en muziek (Japanse muziek en taal). Zowel de geluidsband, een Japanse vlag als foto's over Japanse mensen, huizen, landschappen... kunnen een eerste aanzet tot een gesprek over het thema 'Japan, een ver land' zijn.

Na die verre reis zijn we hongerig en willen we wat lekkers klaarmaken. Het fotomateriaal bevat voldoende aanduidingen om een sober eethoekje

in de klas te maken. Daarna krijgen kinderen de gelegenheid om hapjes klaar te maken met rijst en vis als ingrediënten. Een blik in een kookboek met Japanse gerechten brengt je zeker op weg. Al evenaren we niet de sushi — een combinatie van op smaak gebrachte plakrijst met een schijfje rauwe vis — toch is dit samen tafelen een aanduiding van iets essentieels in de Japanse eetcultuur. Het traditioneel Japans menu bestaat uit gekookte rijst, vis, verse en ingemaakte groenten. Even proberen we met hashi of eetstokjes te eten.

Omdat het maken van hapjes met z'n allen moeilijk is, kun je een beurtrol voorzien. Andere keuzemogelijkheden zijn: het maken van vlaggen en wimpels zoals deze die tijdens de introductie zijn voorgesteld. Daar horen zeker karperswimpels bij. De karpersymboliseert sterkte, moed en doorzettingsvermogen; hij kan tegen de stroomversnellingen inzwemmen en allerlei natuurlijke hindernissen overwinnen. Daarom tref je karpers ook zoveel aan als decoratief element in aangelegde vijvertjes.

Ook kan een torii gemaakt worden. Het is een hek op twee benen, een permanent open poort die iedereen toegang geeft tot een heilige ruimte. Vele toeristische folders tonen de imposante vermiljoen geverfde toriipoort van Itsukushima. In stevig karton kan je de kleuters ook een torii laten schilderen die daarna de toegangspoort kan worden tot je meditatie- of onthaalhoek.

Zo kun je de onthaalhoek inrichten met torii, karperswimpels, een Japanse vlag, een mooie tak in een vaas, tatami-matten op de vloer, foto's van Japanse landschappen... kortweg er komt Japonisme in je klas, d.i. enthousiasme voor de Japanse cultuur.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

1. MUNDIALE OPVOEDING

H. GERRITSMA (red.), *De school in de wereld, de wereld in de school*. De Horstink, Amersfoort, 1984.

L. GILLET, N. VAN DER VEGT, *Leermiddelen voor intercultureel onderwijs in de basisschool. Wat kiezen we en waarom?*, SLO, Instituut voor leerplanontwikkeling, Enschede, 1988.

M. TRIPPAS, 'Mundiale vorming. De derde wereld in de kleuterklas'. In: *Kleuters & Ik*, 1989, nr.1 (9), p. 5-8.

Werkgroep Mundiale vorming PHO, *Mundiale vorming in het P.H.O.*

Brochure uitgegeven door Welzijnzorg, Koningsstraat 171, 1210 Brussel, 1986.

C. WIJLENS e.a., *Mondiale vorming in de schoolpraktijk*. De Horstink, Amersfoort, 1984.

2. JAPAN

F. BOENDERS, *Subliem en bijna niets. Een Japans dagboek*. BRT-uitgave, Brussel, 1990.

Een prettig leesbaar essay over de reiservaringen van Frans Boenders in Japan. De auteur leeft zich in de Japanse wereld in en tracht deze respectvol te begrijpen.

M. COLCUTT (e.a.), *Atlas van Japan*. Agon, Amsterdam, 1989.

Samenhangend overzicht van de Japanse cultuur in een historisch perspectief. Mooi geïllustreerd werk dat als eerste kennismaking kan worden aanbevolen.

L. MEYVIS & W. VANDE WALLE, *Japan, het onvoltooide experiment*. Lanoo, Tielt, 1989.

K. VAN WOLFEREN, *De onzichtbare drijfveren van een wereldmacht*. Kritak, Leuven, 1989. (Rainbow Pocketboeken 1991)

Maatschappij-kritische studie over de Japanse samenleving. Een gereputeerd standaardwerk in dit genre.

Japan,²

een ver land en zo nabij

Een project mondiale opvoeding in de kleuterschool

ANDRÉ VERCKENS

*IN HET EERSTE ARTIKEL HEBBEN WE HET
THEMA JAPAN GESITUEERD ALS EEN
PROJECT MUNDIALE OPVOEDING.
DE CONCRETE UITWERKING NAAR DE
KLEUTERSCHOOL TOE WERD AANGEVAT
MET EEN BESCHRIJVING VAN ENKELE
ACTIVITEITEN OM HET PROJECT TE
STARTEN.*

*IN DEZE AFLEVERING GEVEN WE
LESIDEEN VOOR ACTIVITEITEN DIE
AANSLUITEN BIJ DE JAPANSE
BENADERING VAN DE NATUUR, DE
INVLOED VAN DE JAPANSE TECHNOLOGIE
OP ONZE SAMENLEVING EN JAPANSE
MUZIEK.*

*IN EEN DERDE BIJDRAGE VOLGEN
TAALACTIVITEITEN, PLASTISCHE
OPVOEDING EN BEWEGINGSOPVOEDING.*

NATUUR EN SCHOONHEID

Hanami of bloemenkijken is in Japan niet zomaar een tijdverdrijf maar vandoord een hoog aangeslagen culturele activiteit, vooral als het om kersebloesems gaat. Aangezien die maar een paar weken per jaar bloeien vooraleer de blaadjes afvallen, zijn ze het symbool van de vliedende wereld. Terwijl wij de wereld trachten te begrijpen in romans, symfonieën, ... staat de Japanner verbijsterd te staren naar een vallend bloesemblad: vijf rotsjes in een klein tuintje dat niet eens groen oogt. Zou de niet te perfectioneren zin voor het detail te maken hebben met het archipelkarakter van Japan, de duizenden stukjes en brokjes land die, uit elkaar en toch samen, in de oceaan liggen?

Een van de eigenaardigheden van Japanse tuinen is dat gebruik gemaakt wordt van zand, stenen en rotsen. Zo bestaat de beroemde Zen-tuin in Kyoto uit een rechthoekige ruimte, aan drie kanten omsloten door een laag muurtje met daarin vijftien rotsen van verschillende grootte. De grond bestaat uit spierwit grind, zorgvuldig geharkt in een richting die de ruimte voor elke groep stenen doet uitdijen als onbeweeglijke golven.

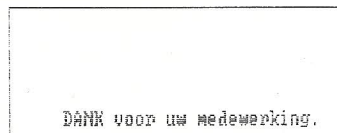
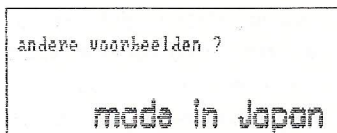
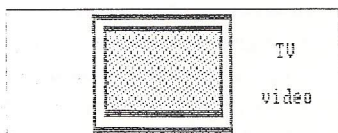
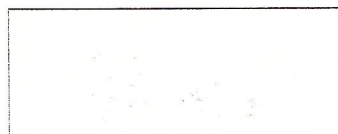
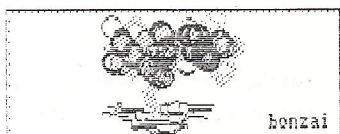
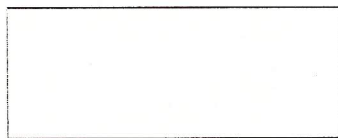
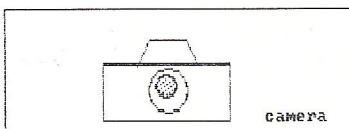
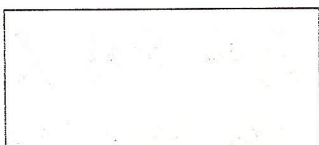
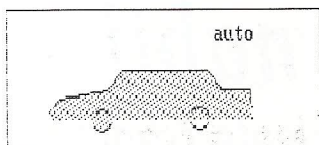
Beter bekend bij ons zijn *bonsai* en *ikebana*. Met zijn geringe afmetingen en ingetogen gracie is de *bonsai* kenmerkend voor het Japanse gevoel voor

schoonheid en broosheid. *Bonsai* betekent letterlijk: boom in een schaal. De miniatuurbomen en -struiken zien eruit als de grote bomen en struiken. Het langzame kweken van een *bonsai*, het geduld dat ervoor nodig is, was voor de boeddhistisch geïnspireerde Zen-priesters een vorm van meditatie. Die begint met de liefde voor bomen en voor de natuur. Later volgt een grote voldoening wanneer een miniatuur-'bos' is geschapen dat schoonheid, tijdloosheid en rust uitstraalt. Ook de smaakvolle bloemstukken die geschikt worden volgens de regels van het *ikebana*, de klassieke bloemsierkunst, getuigen van de combinatie natuur en schoonheid.

Deze facetten van de Japanse cultuur kunnen kinderen ervaren door zelf een rotstuintje te maken. Uitgaande van een natuurwandeling waarbij je o.a. takken, mossen en stenen verzamelt, kun je ook een mini-tuintje maken in de klas. In de zandtafel of in zandbakjes kunnen de kleuters een tuintje maken dat geïnspireerd is op de Kyoto-tuinen. Je kunt ook inspiratie opdoen door met de kleuters een bezoek te brengen aan een *bonsai*-kweker.

Hulp van buitenstaanders maakt het pas echt boeiend voor jezelf en je kleuters. Zo leer je b.v. mensen kennen die in een Japans bedrijf werken en die je in contact brengen met 'echte' Japanners. Sommige ouders zijn

Zowel gebruiksvoorwerpen, natuurelementen... die we dagelijks aantreffen in onze omgeving hebben te maken met Japan. We vragen je medewerking bij onderstaande opdracht. Vertel je kleuter welke 'dingen' je thuis gebruikt en die afkomstig zijn uit Japan. In het leegstaande vakje kan je voor ons daarover iets noteren zoals bijv. de merknaam. Indien mogelijk kan je hierover een prent uit een catalogus meegeven aan je kleuter. Met dit materiaal kunnen we een gesprek opbouwen.

misschien lid van een aikido-sportclub of een ikebana-vereniging... Op zo'n zoektocht ben je verwonderd hoe dichtbij de Japanse cultuur wel is.

TECHNOLOGIE

Met het technologische aspect van de Japanse cultuur zijn westerlingen het meest vertrouwd; video- en hifi-apparatuur, foto toestellen, auto's... allemaal 'made in Japan'. Om de kinderen daarvan bewust te maken, kun je hen vooraf een briefje meegeven (zie ontwerp) waarin je de ouders vraagt om - samen met hun kinderen - thuis eens na te gaan welke dingen allemaal afkomstig zijn uit Japan. Enkele belangrijke voorwerpen kunnen genoteerd worden op een enquête-formulier. Terug in de klas wordt dit een heuse enquête-bespreking waarbij folders en ook echte voorwerpen aan bod komen.

JAPANESE MUZIEK

Zoals zovele facetten van de Japanse cultuur is ook de muziek sterk beïnvloed door de Chinese cultuur. De melodieën zijn gebouwd op pentatonische reeksen. De vijftoonsladder *zonder* halve toonafstanden (do-re-mi-sol-la als mannelijke reeks en sol-la-do-re-mi als vrouwelijke reeks) wordt vooral gebruikt voor klassieke muziek in tempels en bij het No-drama, een toneelvorm in de vorm van een gemaskerd, muzikaal dansspel. Het No-drama wordt vooral begeleid door fluit- en trommelmuziek en gezang.

De vijftoonsladder *met* halve toonafstanden wordt meer gebruikt in de volksmuziek en de amusementsmuziek. De traditionele muziekinstrumenten zijn veelal afkomstig uit China. Het betreft trommen, fluiten en snaarinstrumenten. Vooral tokkel-

instrumenten zijn geliefd. Een typische tint wordt gegeven door het bamboe-mondorgel en door houten en bamboe klankstaven.

In de Japanse samenleving is muziek gemeengoed. In elk huis is er minstens één muziekinstrument. Aan een toekomstige bruid wordt vaak een *koto* (een grote citer) als geschenk gegeven. Vroeger stond de muziek steeds in verband met dans, theater of religieuze vieringen. Maar sinds de vorige eeuw is er in Japan een zeer sterke westerse invloed waardoor onze klassieke muziek er ingang vond. Aan de conservatoria wordt nu het spelen op alle mogelijke westerse instrumenten aangeleerd. Elke grote stad heeft zijn eigen symfonisch orkest en tal van Japanse solisten genieten bekendheid in het Westen. De jonge Japanse componisten trachten in hun muziek een synthese te maken tussen de traditionele Japanse muziek en westerse muziek.

Tijdens een themaweek over Japan zul je zeker authentieke Japanse muziek kunnen beluisteren. Ze draagt bij tot de sfeerschepping maar biedt ook kansen om het eigene van die muziek te beleven. Trommen, fluiten, tokkelinstrumenten en vooral bamboeinstrumenten nemen daarbij een belangrijke plaats in. Misschien maak je bij die gelegenheid zelf bamboe-instrumenten voor je klas. Muziek uit het No-drama biedt heel wat kansen tot bewegingsexpressie. Het beluisteren van Japans ritueel slagwerk brengt je in vervoering; je gaat als vanzelf meespelen op de trommen.

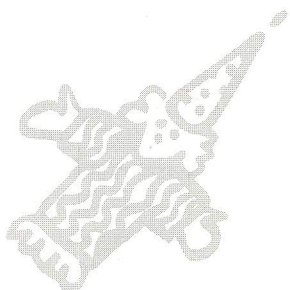
Japanse muziek vinden stelt weinig problemen. We noemen alvast de volgende CD's: *Flute & Koto du Japon* (Accord 100 002); *Japon: musique du NO* (Ocora C 559005 HM65); *Kagura, Japanese Shinto Ritual Music* (Hungaraton, HCD 18193); *Japon Musique semi-classique et folklorique* (Unesco collection D 8016); *Shakuhachi, Flute traditionnelle japonaise* (Aavidis Ethnic B 6508).

JAPAN³

een ver land en zo nabij

Een project mondiale opvoeding in de kleuterschool

JAKLIEN MORIAU EN ANDRÉ VERCKENS

IN DEZE DERDE BIJDRAGE OVER HET PROJECT JAPAN STELLEN WE TAALACTIVITEITEN EN PLASTISCHE EXPRESSIE VOOR. IN DE VORIGE ARTIKELN HEBBEN WE EERST HET THEMA EN DE INTRODUCTIE ERVAN BIJ KLEUTERS VERANTWOORD; VERVOLGENS ZIJN ACTIVITEITEN BESCHREVEN M.B.T. WERELDORIENTATIE EN MUZIEK.

JAPANESE VERSJES, PRENTENBOEKEN EN SPROOKJES

Kleuters die graag met gekke klanken spelen, halen aan een Japans vers hun hartje op. Wat denk je van: 'Asa no hitoki wa ban no futataki ni ataru'? Herhaal het even met oog voor het ritme. Of hoor je het liever in ons vertrouwde Nederlands? Dan wordt het: de morgenstond heeft goud in de mond.

Nog ritmischer klinkt het dictiespel dat werd aangeboden in de kleuterschool. Dit Japanse gedicht 'Het liedje van de kikkers' laat duidelijk de kwakende kikkers horen.

KAERU NO UTA GA
KIKO E TE KURU YO
GU WA (4 x)
GE (8 x)
GU WA (4x)

Het liedje van de kikkers
蛙の歌

KAERU NO UTA GA
蛙の歌が
KIKO E TE KURU YO
聞えて来るよ
GU WA GU WA GU WA GU WA
グワ グワ グワ グワ
GE GE GE GE GE GE GE GE
ゲ ゲ ゲ ゲ ゲ ゲ ゲ ゲ
GU WA GU WA GU WA
グワ グワ グワ

Een Japans citaat klinkt als muziek in de oren en werd geïllustreerd met tekeningen.

Een Japans interieur als decor voor het poppenspel

De G wordt uitgesproken zoals in garçon; de U klinkt als de oe in 'woest' en de E als de scherpe klank van 'scherp'. Boven letters die benadrukt moeten worden, staat een streepje.

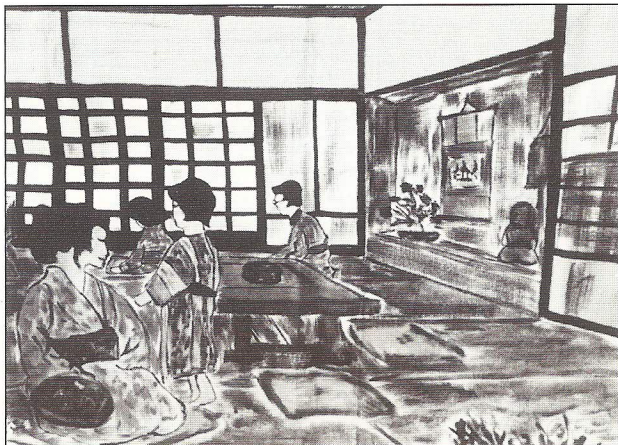
De 'kwaak'-geluiden worden ondersteund door een beweging met de hand. Met gestrekte vingers wordt de hand open- en toegedaan. GU WA: rechterhand; GE: linkerhand. Het vers betekent: 'Kunnen jullie ook het liedje van de kikkers horen? Kwaak, kwaak...

Een poppenspel werd opgezet met als vertrekpunt het prentenboek *Een cadeau voor Miki* geschreven door Y. Tsutsui en A. Hayashi (Uitg. Gottmer, 1987). De kleurrijke en gedetailleerde prenten inspireren tot het maken van decor, poppen en dialoog.

Het decor toont een Japans interieur: een klein woonvertrek met op de grond tatami-matten, een lage tafel zonder stoelen, schuifdeuren uit hout en rijstpapier. De poppen stellen een jongen en een meisje voor, gekleed in traditionele en westerse kledij. Het doorsnee Japans gezin telt twee kinderen en is strikt hiërarchisch geordend. Het verhaaltje gaat over een kind dat voor zijn zieke zus een geschenkje en geschenkpapier maakt, een wijdverbreid gebruik. Na het poppenspel probeerden de kleuters dit ook zelf.

Andere prentenboeken die vlot verkrijgbaar zijn bij ons, zijn van de hand van Kuratomi. Hij schreef de reeks *Kummeling en de boeven*, *Kummeling is jarig*, *Meneer Beer helpt*. Minder bekend is misschien *Die dag in Hiroshima* door T. Maruki. Deze auteur en schilderes is actief betrokken bij de vredesbeweging en de strijd tegen de atoombewapening. Ze schetst indringende beelden van iets verschrikkelijks dat is gebeurd, in de hoop dat dit ertoe bijdraagt dat het nooit meer zal gebeuren. Het boek is verstaanbaar voor de derde kleuterklas en een aanleiding om samen te bidden rond een Hiroshima-klokje. Deze klokjes zijn verkrijgbaar in de Wereldwinkels. Met de kleuters kan je ook vredesklokjes maken; gebruik bijvoorbeeld kleine bloempotjes uit aardewerk, breng er versieringen op aan en bevestig een klepel (een metalen moer of een bolletje klei) in het potje.

Een Japans interieur als decor voor het poppenspel

Het Japan-hoekje in de klas met zelfgemaakte vredesklokjes van kleuters

Zeker bruikbaar zijn de prentenboeken getekend door Mitsumaso. Ook hij is een Japans kunstenaar. In *Het bos van Anno* tekent hij op elke bladzijde een echt bos waarin leeuwen, tijgers, merkwaardige vogels, apen, konijnen... zich verschuilen. Kleuters genieten van de zoektocht naar deze dieren. Andere boeken zijn: *En toch draait ze, Anno reist door Amerika, Anno reist verder, Het rekenfeest van Anno*. Dit laatste boek is aan te bevelen voor kleuters die graag tellen. Van Kyoko Matsuoka en Akiko Hayashi is het prentenboek *Mijn bad vol beesten*. Het belicht het eigene van het Japanse badritueel en beschrijft de fantastische zoektocht van een eend, een schildpad, een zeehond, een nijlpaard en pinguïns naar... jawel, de zeep! Gelukkig merkt Tamo's moeder dit niet!

De betoverde theeketel is een spannend Japans sprookje waarin een oude priester op rituele wijze thee zet. Maar wat er dan gebeurt... Andere sprookjes creëren eerder een sfeer van rust, meditatie, m.a.w. een welkom verhaal voor het einde van de dag. Zie hierover: E. Quayle en M. Foreman, *Prinses Maneschijn en andere Japanse sprookjes*, Kampen, 1989.

HAIKU

Wellicht heb je al taaluitingen van kleuters genoteerd die je in hun eenvoud mooi en poëtisch vond. Sommige kleuters hebben de gave om bij alledaagse dingen te blijven stilstaan; hun beschrijvingen van deze ervaringen doen ons verwonderd opkijken. Deze creatieve taalproductie verdient zeker evenveel aandacht als schilder- of boetseerwerkjes. Je kan ze op een wenskaartje noteren en door de kleuters laten illustreren. Kleuters zijn ontvankelijk voor het mooie en poëtische van taaluitingen en dit overstijgt dictie, ritme en rijm.

Bij het lezen van haiku-dichters dachten we dikwijls aan deze poëtische kleuters. Van oorsprong is een haiku een uiterst kort Japans gedichtje. Marcel Smets omschrijft een haiku als: 'een kort gedicht van meestal een zeventien lettergrepen: de eerste regel

telt er vijf, de tweede zeven, de derde weer vijf. De natuur is er nog belangrijk; men gebruikt eenvoudige woorden, weinig beelden, men spreekt bijna niet over zichzelf. De dingen glanzen, het gewone wordt vreemd, van een diepe schoonheid. Wellicht is de haiku zo klein, omdat hij enkel verwijzen wil naar de werkelijkheid die mooier is dan het mooiste gedicht.'

Haiku-dichtkunst maakt reeds een kwarteeuw opgang in het Westen. Vlaamse haiku-dichters genieten aanzien in Japan. Als je deze poëzie wilt leren kennen, dan kun je volgende publicaties raadplegen.

B. Mesotten, *Haiku-boek*. De Nederlandsche Boekhandel, Kapellen, 1986, 496 p. – Hét standaardwerk voor een boeiende kennismaking met deze literatuurvorm.

W. Vande Walle, *Basho, dichter zonder dak. Haiku en poëtische reisverhalen*. Uitg. Peeters, Leuven, 1985. – Van de Japanse meesters in haiku is Basho ongetwijfeld de grootste. Dit werk gaat over Basho's literair werk en behandelt grote delen van de klassieke Japanse literatuur.

B. Willems, *Bericht van buiten. Haiku*. Stichting Dimensie (reeksnummer 20), 1982.

M. Smets, *De goede bomen*. Haikubundel uitgegeven in eigen beheer, Pepingen, 1988, 40 p. – Uit dit werk citeren we volgende haiku.

*boven de bomen,
alleen in de blauwe lucht,
vliegt een vogel - voorbij...*

ORIGAMI EN DE INKTSCHILDERKUNST

In kijkboeken over Japanse traditionele kunst- en gebruiksvoorwerpen vind je inspiratie om keuze-opdrachten uit te werken zoals b.v. het boetseren van de benodigdheden voor de theeceremonie; het versieren van houten doosjes met Japanse motieven in goudkleurige verf. Ook het versieren van karpervimpels, vliegers of houten badmintonraketten kan tot de mogelijkheden behoren. Het beschikbaar stellen

van boeken en ander kijkmateriaal is onontbeerlijk voor de kleuters.

Het Japanse schrift is zeker een bron van kalligrafische imitatie en levert mooie sierlijke versieringen op.

Tijdens het stageproject over Japan werden miniatuurtuintjes gemaakt. Ze vragen om bewoners. Kleuters vinden dat vanzelfsprekend. Horen daar thuis: een vogel, een kikker, een eend, een zwaan... Japanse kinderen bootsen deze dieren na met origami. Dat betekent: papiervouwen. Het is een heel oude kunst waarbij geen schaar en lijm gebruikt worden. Door de ingenieuze vouwwijze blijven de figuren vanzelf in elkaar zitten. De soms ingewikkelde figuren hebben vaak een symbolische betekenis en dienen als versiering van cadeaus. Ze vertolken de goede wensen en de gevoelens van de gevers. Zo symboliseert de kikker vruchtbaarheid en liefde. Japanse kinderen leren op jonge leeftijd origami als oefening in nauwkeurigheid, geduld en concentratievermogen. Misschien denk je hierbij aan F. Fröbel en de activiteiten in de Kindergarten. Onze kleuters doen niet onder voor de Japanse. In het begin geloven ze niet dat uit een stuk papier een kikker kan groeien, maar eens ze het zonder de juf kunnen, blijven sommigen een lange tijd geconcentreerd en nauwkeurig aan het werk. Ze gebruiken graag gekleurd papier en een formaat van 15x15cm werkt het prettigst. Het precies op elkaar leggen van de papierranden en/of hoeken, het vouwen op de aangeduide lijnen, het gladstrijken van de vouwen zijn belangrijk. Inspiratie kan je vinden in:

H. Tongsma-Meinema, *Origami, een speelboek voor kinderen*. Uitg. Cantecler, 1986.

H. Sakata, *Origami*. Uitg. Thieme, 1979.

M. Van Vliet, *Wat maken we van vouwblaadjes?* Uitg. Cantecler, 1982. Japan in Belgium, *De wondere kindereereld*. Brochure Europalia, Dujardin, Brussel, 1989.

Schilderen op z'n Japans is op zijn minst vreemd!

Kleuters reageren aanvankelijk afwijzend op deze schilderijen in inkt. Ze vinden ze lelijk en trekken er hun neus voor op. Is dit de uiting van een cultuurschok? De Japanse inkschilderijen zijn gewoonlijk uitgevoerd op rollen zijde of papier. Het zijn zeer nauwkeurige tekeningen, zonder dieptewerking, scherp omlijnd en van een zeer grote precisie (zie: T. Lesovalc'h, *De Japanse schilderkunst*. Het Spectrum, 1968).

In de kleuterklas gebruikten we voor het inkschilderen kalkpapier op A4-formaat. Bij de oudste kleuters kozen we voor een zachtharig penseel en bij de vierjarigen voor een bamboestokje met scherpe punt. We vertrokken vanuit impressies over bloeiende appelbomen in de buurt, foto's van Vlaamse bloeiende kerselaars, bonzai-boompjes en Japanse schilderijen. De kleuters genoten zichtbaar en stelden vragen. Er groeide bewondering voor de Japanse technieken en de kleuters wilden het zelf ook wel eens proberen. Voorzichtig doopten de vierjarigen hun bamboestokje in de zwarte verf, en zonder vlekken te maken tekenden ze vanuit de ene hoek naar de andere,

een tak! Daarna volgden de zijtakken. Het was gelukt. Met wattenstokjes stempelden ze de zachtroze bloesems. De schilderijen werden bovenaan met bamboestokjes verstevigd en voor het raam gehangen. Met de lentezon erop leken de bloesems net echt. De vijf- en zesjarigen schilderden de tak met een zachtharig penseel van dik naar dun, daarna de zijtakken dun en kort en de bladeren van breed naar smal. De vloeiende beweging vanuit de pols is een nieuwe ervaring en de kleuters vroegen naar 'nog'! Ze stempelden de bloesems fijn en aandachtig.

Tot slot van deze drie afleveringen durven we hopen dat ook jij het thema Japan gebruikt in je kleuterklas. Wellicht een onderwerp om een nieuwe 'lente' te brengen in je klaspraktijk tijdens de komende maanden. Snuffel vooraf in de Japanse cultuur, stel je geest open en geniet...

*Wil in je ijver
niet zoeken waar ergens nog
laat een roos verwijlt.*

M. Smets (uit: B. Mesotten, *Haiku-boek*)

